

**РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ОПІКУНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ДІЯЛЬНОСТІ
ЛЮБЛІНСЬКОГО БЛАГОДІЙНОГО ТОВАРИСТВА**

У статті висвітлено історію заснування Люблінського благодійного товариства, схарактеризовано основні напрямки його діяльності з дітьми-сиротами, внесок у реалізацію ідей опікунської педагогіки. Незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію в Польщі, у XIX ст. почав закладатися фундамент опіки над дітьми-сиротами. Люблінське товариство літніх таборів, засноване 1895 р., яке було автономним відділом Люблінського благодійного товариства, долучилося до організації літнього відпочинку дітей, зміцнення здоров'я, працевлаштування вихованців. Система виховання дітей-сиріт була добре продуманою і реалізованою, гарантувала добрий старт у доросле життя, зважаючи на тодішню суспільно-економічну ситуацію.

Ключові слова: Люблінське благодійне товариство, діти-сироти, опікунська педагогіка, форми опіки, навчання, виховання, літній відпочинок, Польща.

Проблема опіки над дітьми-сиротами є досить широкою, маловідомою і водночас недослідженою. До XIX ст. у Польщі не було організованої системи опіки над дітьми-сиротами. Існували тільки деякі спроби надання підтримки цій найслабшій групі в суспільстві, насамперед Католицьким костелом, польськими королями, князями, приватними особами, вихідцями з багатой шляхти і міщан. Важливу роль у перших спробах організації опіки над сиротами відіграли релігійні інституції (монастирі, парафії, релігійні братства). Опікунську функцію виконували місцеві релігійні громади, надаючи допомогу вдовам, сиротам, бідним і хворим.

В українській педагогічній науці проблема виховання дітей-сиріт знайшла висвітлення в історико-педагогічному, соціально-педагогічному, психолого-педагогічному аспектах. Оpubліковано монографії, збірники наукових праць, підготовлено і захищено низку дисертацій з означеної проблеми. У контексті нашого дослідження захищено дисертації Р. Волянюк «Педагогічний аспект опіки дітей і молоді в Галичині (друга половина XIX – перша третина XX ст.)», І. Галатир «Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з соціальними сиротами», С. Заєць «Соціальна адаптація знедолених дітей у притулках і сирітських будинках (друга половина XIX – початок XX століття)», А. Зінченко «Дитяча безпритульність в радянській Україні в 20-х – першій половині 30-х років XX століття», О. Ільченко «Виховання дітей-безпритульників на Полтавщині в 20 – 30-і рр. XX століття», Л. Кальченко «Педагогічні умови соціального захисту бездоглядних дітей у притулках для неповнолітніх», Ж. Петрочко «Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах», І. Пflugator «Теорія і практика опіки дітей й молоді в Україні (1945 – 1990 рр.)», І. Ченбай «Становлення і розвиток в Україні сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (40-і роки XX ст. – поч. XXI ст.)» та ін.

Численні дослідження вітчизняних авторів (Т. Антонюк, В. Слюсаренко, О. Клименко, Б. Кобзар, В. Москалюк, Л. Волинець, О. Січка, Н. Сушик) присвячено проблемам соціального сирітства, функціонуванню дитячих будників, шкіл-інтернатів тощо.

У контексті ідей опікунської педагогіки заслуговують на увагу дослідження творчої спадщини польських педагогів XIX – XX ст., концепцій виховання дітей-сиріт, пошук

* © Дзюбинська Х.А.*

і вдосконалення різноманітних форм опіки, опікунсько-виховної системи, яка опирається на діагностику і суб'єктивне трактування дитини, подолання недоліків інституційного виховання дітей, формування виховного середовища в природному середовищі людини, удосконалення методів навчання і виховання. До різноманітних видів діяльності були причетні творці польської педагогіки і опікунської практики: Юзеф Чеслав Бабіцький (1880 – 1952), Казимир Єжевський (1877 – 1948), Януш Корчак (Генрік Гольшмідт (1878 – 1942), Казимир Лісецький (1902 – 1976), Гелена Радлінська (1879 – 1954), Марія Гжегожевська (1888 – 1967). Частково вивчення творчого доробку польських педагогів міжвоєнного періоду знайшло висвітлення в публікаціях і дисертаційному дослідженні Ю. Якіма. Однак діяльність благодійних товариств висвітлено недостатньо.

Мета статті – схарактеризувати історію заснування Люблінського благодійного товариства, основні напрямки його діяльності з дітьми-сиротами, внесок у реалізацію ідей опікунської педагогіки.

Опіку над сиротами у цей період організували костел та інші релігійні громади. Часто в цих заходах брала участь державна влада, польська суспільна громадськість. Чимало громадських діячів створювали благодійні товариства, які багато зробили для поліпшення становища дітей-сиріт [4, с. 34]. Значний внесок в опіку над сиротами зробили також асоціації та приватні фонди, які доповнили діяльність товариств і релігійних громад у справі опіки над сиротами.

Виникало все більше і більше нових будинків сиріт, які забезпечували опіку значній кількості дітей. Особливу увагу звертали на фізичний розвиток, надаючи житло, забезпечуючи нормальне харчування, медичне обслуговування, відпочинок і розваги для дітей у таборах. Будинки сиріт, які перебували під патронатом благодійних товариств, забезпечували дітям можливість отримати початкову, а інколи і вищу освіту, надаючи стипендії та різні допомоги. Популярністю користувалася і професійна освіта, яка допомогла дітям старшого віку стати самостійними, готувала їх до дорослого життя [3, с. 122].

У XIX ст. польські землі були під окупацією, а тому, зрозуміло, політична, соціальна та економічна ситуація для польського народу була дуже важкою, та незважаючи на це, суспільство дбало про сиріт. Найкращою ситуацією для створення форм та опікунських інституцій були землі, що належали Австро-Угорській імперії. Організація опіки на теренах Галичини відповідно до потреб краю стала можливою завдяки отриманню автономії Галичиною 1867 року. У другій половині XIX ст. почала формуватися структурована система опіки на польських землях [5, с. 189].

Виникнення та функціонування благодійних товариств у Польщі датується початком XIX ст. Люблінське благодійне товариство виникло у лютому 1815 р. і було другою за величиною громадською організацією на польських землях. На початку грудня 1855 р. засновано відділ сиріт, а вже 25 грудня відбулося урочисте відкриття сиротинця «Будинок сиріт». Його ініціатором і опікункою була А. Міцкевич [1, с. 24]. Цей заклад розміщувався у будинку сестер милосердя, які були опікунками і вчителями. Основним завданням відділу було фінансування сиротинця і контроль за опікунсько-виховною діяльністю. До сиротинця приймали переважно дітей-сиріт або напівсиріт – від немовляти до 14 р. (хлопців) і 15 р. (дівчат), які проживали в Любліні та його околицях. Сім'я, яка виявляла бажання піклуватися про дитину, могла в будь-який час забрати її з сиротинця. У таких випадках контроль за усиновленою дитиною здійснювало Люблінське благодійне товариство.

Навчальні програми дівчат і хлопців дещо відрізнялися. Дівчат навчали релігії та моралі, читання, письма, арифметики, а також шити, в'язати, прати та готувати їжу,

а хлопців – читання, письма, арифметики і релігії [2, с. 127]. У віці 12 років хлопців віддавали до майстрів, де вони вивчали ремесло, а дівчат (16 р.) – на службу у сім'ї, де вони шили. Навчальні програми у цих закладах могли змінюватися залежно від політичної ситуації. Передусім вони мали опікунський характер, і навчання обмежувалося тільки відомостями з релігії та моралі.

У 60-х рр. XIX ст. ці заклади виконували функцію початкових шкіл, до яких приймали дещо старших дітей-сиріт. 1864 року сиротинець мав власну навчальну програму, план занять і підтримку зі школи, однак рівень навчання був низьким. Про це свідчать ті факти, що після 10 років перебування ці діти погано читали, не могли виконати елементарні математичні розрахунки. З 1863 р. царська влада спрямовувала всі зусилля на русифікацію польських дітей, у зв'язку з чим до програми ввели російську мову.

У 70-х рр. Ці заклади займалися тільки опікою над дітьми, оскільки навчання у них заборонили. Попри те керівництво товариства доопрацювало програму для сиротинців, які формально не передбачали навчання, але насправді мало відрізнялися від навчальних програм початкової школи [2, с. 193]. На заняттях з релігії діти вчили щоденні ранішні й вечірні молитви, основні принципи релігії та фрагменти зі Святого Письма; з моралі – проводили лекції та дискусії з різноманітних моральних тем, учили короткі віршики; з арифметики – рахували від 1 до 100, табличку множення, величину міри, довжини і рахувати гроші; з географії – відомості про головні міста і річки; з музики – вчилися співати, пісень та ігор, пов'язаних зі співом; розповідали загальну інформацію про світ, людей, звірів, мінерали. Також діти набували й інших навичок: писати крейдою на дошці лінії та контури різних предметів, ручних робіт. Новаторством було укладення контрактів між майстрами і хлопцями, які забезпечували вихованцям захист від використання їхньої праці у домівках. Усі учні довго залишалися під опікою товариства: дівчата, які виходили заміж, отримували грошову допомогу; хлопці – на початку відкриття своєї ремісничої справи. Така система виховання дітей-сиріт була добре продуманою і реалізованою, гарантувала добрий старт у доросле життя, зважаючи на тодішню суспільно-економічну ситуацію.

Будинок сиріт називався «захоронкою № 1», згодом відкрилася «захоронка № 2» з дещо іншою історією виникнення. На початку 50-х рр. XIX ст. одна з люблінських дам опікувалася декількома сиротами. З часом у неї не було фінансової можливості їх утримувати, саме тоді вона звернулася до Люблінського благодійного товариства з проханням опіки над її установою. Товариство погодилося, і вже 12 травня 1856 р. відбулося офіційне відкриття «захоронки № 2». Жодна з них не мала постійного місця перебування, спочатку Будинок сиріт розміщувався у Краківському передмісті, а «захоронки № 2» – на околиці, згодом їх перенесли до приміщення монастиря бернардинців. Тут було достатньо місця для дітей, великий город, який давав невеликий, але стабільний дохід.

1879 року голова Товариства купив із власних коштів і пожертвував будинок сиріт, майданчик і будинок на вул. Нарутовіча. 1891 року зруйнували дерев'яний будинок і збудували новий, цегляний. На жаль, він був малим для проживання, а можливості збудувати ще один не було, оскільки не дозволяла територія. Згодом було прийнято рішення про будівництво нового будинку на вул. Сиротинській [1, с. 43-44]. Будівництво завершилося 14 липня 1898 р. Цей будинок виправдав усі очікування керівництва товариства і забезпечував добрі умови для дітей.

Ще на початку 60-х рр. дві «захоронки» об'єднали в одну під патронатом товариства: вона і сьогодні слугує притулком для дітей-сиріт. 1883 року відкрито наступну «захоронку» на вул. Каліновщицна. Захоронка розміщувалася у будинку, який

перебував у власності товариства, а вже 1899 року у цьому ж мікрорайоні придбали нове приміщення і город.

Люблінське благодійне товариство у своїй діяльності різними способами намагалося допомогти дітям-сиротам. 1884 року організувало перший у регіоні виїзд дітей до літнього табору [1, с. 93]. З ініціативи опікунок діти мали можливість проживати і харчувалися в багатих сім'ях за містом, господарі яких погодилися взяти декілька з них до себе.

1894 року виникло Люблінське товариство літніх таборів, яке було автономним відділом Люблінського благодійного товариства. Таким чином, збільшилася кількість дітей, які виїжджали, і одночасно поліпшилася організація літнього відпочинку. Відділ самостійно шукав необхідні кошти на поїздки, організовував транспорт, харчування, розміщував і працевлаштовував вихованців. Такі тури тривали від 6 тижнів до 3 місяців.

Щоб дитина змогла поїхати, необхідно було пройти низку процедур. Насамперед бажаючи поїхати повинні записатися. Бажаючих було більше ніж місць. Про зарахування свідчило заключення лікаря. Перевагу мали хворі діти. Потім вони проходили медичний огляд, де їх зважували, щоб влітку вони могли зафіксувати, наскільки набрали вагу, підросли. Перевага надавалася дітям, які були слабкі та хворобливі. Якщо залишалися вільні місця, то могли їхати діти батьків, які мали складне фінансове становище.

Перші літні табори на Любеліцині були організовані в Киянах, Пьотровцах і Дисе, а також лікувальний табір у Наленчові. У більшості випадків кошти надходили від благодійників, організованих і проведених акцій та святкувань, а також з каси товариства. Діяльність Люблінського благодійного товариства здебільшого відповідала основним напрямкам роботи Варшавського благодійного товариства.

Отже, вивчення та узагальнення джерельної бази дає підстави стверджувати, що Люблінське благодійне товариство відіграло вагомий роль в опіці над дітьми-сиротами, а також над сиротами в Польщі упродовж ХІХ ст. Його діяльність концентрувалася на допомозі дітям-сиротам в одному з найбідніших регіонів Польського Королівства, створила їм умови для нормального майбутнього дорослого життя. Незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію в Польщі, у ХІХ ст. закладався фундамент опікунської педагогіки, прототипи сучасних дитячих будинків і прийомних сімей.

Подальшого дослідження потребує порівняльно-історичний аналіз діяльності благодійних товариств і громадських організацій у Західній та Східній Галичині, організаційно-методичні засади управління педагогічним персоналом у будинках сиріт країн Західної Європи.

Література:

1. Kępski Cz. Lubelskie Towarzystwo Dobroczynności (1815 – 1952) / Czesław Kępski. – Lublin : Wydaw. UMCS, 1990. – 162 s.
2. Kępski Cz. Towarzystwa dobroczynności w Królestwie Polskim (1815 – 1914) / Czesław Kępski. – Lublin : Wydaw. UMCS, 1993. – 282 s.
3. Kicka N. Pamiętniki / Natalia Kicka. – Warszawa : Pax, 1972. – 669 s.
4. Mazur E. Dobroczynność w Warszawie w XIX wieku / Elżbieta Mazur. – Warszawa : PAN, 1999. – 201 s.
5. Polski Słownik Biograficzny. – Warszawa – Kraków – Wrocław : Polska Akademia Nauk, Ossolineum, 1970. – 636 s.

Дзюбинская К.А.

РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕЙ ОПЕКУНСКОЙ ПЕДАГОГИКИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛЮБЛИНСКОГО
БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОГО ОБЩЕСТВА

В статье освещена история основания Люблинского благотворительного общества, охарактеризованы основные направления его деятельности с детьми-сиротами, вклад в реализацию идей опекунской педагогики. Несмотря на сложную социально-экономическую ситуацию в Польше, в XIX веке начал закладываться фундамент опеки над детьми-сиротами. Люблинское общество летних лагерей, основанное в 1895 г., которое было автономным отделом Люблинского благотворительного общества, присоединилось к организации летнего отдыха детей, улучшению здоровья, трудоустройству воспитанников. Система воспитания детей-сирот была хорошо продуманной и реализованной, гарантировала хороший старт во взрослую жизнь, несмотря на тогдашнюю общественно-экономическую ситуацию.

Ключевые слова: Люблинское благотворительное общество, дети-сироты, опекунская педагогика, формы опеки, обучение, воспитание, летний отдых, Польша.

Dzyubynska K.A.

THE TUTOR-PEDAGOGICAL IDEAS REALIZATION IN THE WORK OF LUBLIN CHARITABLE
SOCIETY

The article clarifies foundation history of Lublin charitable society, its contribution to the ideas realization in tutorial pedagogic. Despite of the complicated social and economical situation in Poland in 19th Century was laid the guardianship foundation over the orphan-children. To the orphan-house were taken mostly orphaned children or half-orphans, from infants to 14 years (boys) and 15 years (girls) who lived in Lublin and in the surrounding. School programs for girls and boys differed. Girls were taught religion and code of morals, reading, writing, arithmetic and also sewing, knitting, laundering and cooking, boys were taught reading, writing, arithmetic and religion. In age of 12 years boys were given to the masters to gain profession and girls (16 years) for service into families for sewing. The school programs in these establishments could differ according the political situation. First of all they carried tutorial character and the study was limited with information about religion and code of morals. Later was taught arithmetic, geography, Russian language and music. Innovation was making a contract between masters and boys which ensured the disciples protection against use of their work in residence house. Special attention was paid to the summer-time recreation of children, health strengthening and placing in a job of disciples. The upbringing system for orphan-children was thought over and guaranteed a good start into a growing up life taking into consideration social and economical situation of that time.

Key words: Lublin charitable society, orphan-children, tutor-pedagogic, tutor forms, studies, upbringing, summer-time recreation, Poland.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 376.64

Зайченко Н.І.*

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАХИСТУ
ДІТЕЙ-СИРИТ В ІСПАНІЇ (XX – ПОЧ. XXI СТ.)

У статті здійснюється аналіз умов організації соціально-педагогічного захисту позбавлених батьківського піклування дітей і дітей-сиріт в Іспанії (XX – поч. XXI ст.). Автор описує нормативно-правову базу соціального захисту цієї категорії дітей в Іспанії, окреслює

* © Зайченко Н.І.*